

Практичне заняття. Імперська політика Радянського Союзу напередодні Другої світової війни.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Практичне заняття

Урок 33. Імперська політика Радянського Союзу. Аналіз дій СРСР у Східній Європі в 1939–1940 рр. за матеріалами прикріпленого підручника.

Мета роботи

Навчитися зіставляти дипломатичні домовленості, воєнні дії, територіальні зміни та політику на приєднаних землях. Працюємо з оцінками, які подає прикріплений підручник, і відокремлюємо **факт події** від її **історичної інтерпретації**.

Кейс 1. Польща, вересень 1939 р.

- 17 вересня 1939 р., відповідно до секретного протоколу до радянсько-німецького пакту, Червона армія перейшла польсько-радянський кордон.
- Під контроль СРСР потрапили території Західної України та Західної Білорусії.
- 28 вересня 1939 р. новий радянсько-німецький договір уточнив кордон і розмежування сфер впливу.
- Підручник наводить оцінку більшості сучасних істориків, які розглядають вступ СРСР у війну 17 вересня як агресію; водночас зазначає, що радянська та частина сучасної російської історіографії називали ці події «визвольним походом».

Кейс 2. Країни Балтії

Восени 1939 р. СРСР нав'язав Естонії, Латвії та Литві договори про «взаємну допомогу», які дозволяли розміщення радянських військових баз. Улітку 1940 р. за підтримки радянських військ були сформовані підконтрольні Москві уряди. У серпні 1940 р. Литва, Латвія та Естонія були включені до складу СРСР як союзні республіки.

Кейс 3. Бессарабія та Північна Буковина

У червні 1940 р. СРСР в ультимативній формі вимагав від Румунії вивести війська з Бессарабії та частини Північної Буковини. **28 червня 1940 р.** Червона армія вступила на ці території. Північну Буковину та Південну Бессарабію включили до УРСР; Північну Бессарабію — до Молдавської РСР, на основі якої була утворена нова союзна республіка.

Кейс 4. Радянсько-фінська війна

- СРСР вимагав від Фінляндії відсунути кордон від Ленінграда, передати базу Ханко й порт Петсамо.
- **30 листопада 1939 р.** розпочалася радянсько-фінська війна.
- Фінляндія чинила запеклий опір; Червона армія зазнала великих втрат.
- **12 березня 1940 р.** Фінляндія підписала мир і передала СРСР Карельський перешийок з Выборгом та інші території.
- Ліга Націй засудила СРСР як агресора й виключила його зі свого складу; Фінляндія зберегла незалежність.

5. «Радянізація» приєднаних територій

На новоприєднаних територіях ліквідовували попередню систему управління, націоналізували підприємства, конфісковували великі земельні володіння, запроваджували радянську систему освіти й медицини. Підручник одночасно зазначає як заходи, що частина населення сприйняла позитивно, так і репресії, депортації та вивезення політв'язнів до Сибіру.

Аналітична таблиця

Напрям	Засіб впливу	Територіальний/політичний результат
Польща	Вступ Червоної армії + договір з Німеччиною	Контроль над Західною Україною та Західною Білорусією.
Балтія	Договори про «взаємну допомогу», військові бази, політичний тиск	Включення Литви, Латвії, Естонії до СРСР.
Румунія	Ультиматум	Вступ СРСР до Бессарабії й Північної Буковини.
Фінляндія	Війна	Територіальні поступки Фінляндії при збереженні її незалежності.

Схема для аналізу джерела

Дипломатична домовленість → вимога / ультиматум / введення військ → зміна кордонів або режиму → включення території до сфери контролю СРСР → радянізація → реакція населення та міжнародних організацій.

Завдання практичної роботи

1. Поясніть, як секретний протокол 23 серпня 1939 р. пов'язаний із подіями 17 вересня 1939 р.
2. Порівняйте засоби, які СРСР застосував щодо Польщі, країн Балтії, Румунії та Фінляндії.
3. Визначте, де застосовувалися договори й політичний тиск, де — ультиматум, а де — відкрита війна.
4. За картою простежте територіальне розширення СРСР у 1939–1940 рр.
5. Сформулюйте висновок: які ознаки імперської політики простежуються у наведених кейсах відповідно до оцінок підручника?

Картографічний орієнтир

Позначте на карті **Західну Україну, Західну Білорусію, Литву, Латвію, Естонію, Фінляндію, Карельський перешийок, Выборг, Ханко, Бессарабію та Північну Буковину**. Стрілками покажіть напрямки дій Червоної армії у вересні 1939 р., листопаді 1939 р. та червні 1940 р.

Опорні дати

Дата	Подія
23 серпня 1939 р.	Пакт Молотова — Ріббентропа і секретний протокол.
17 вересня 1939 р.	Перехід Червоною армією польсько-радянського кордону.
28 вересня 1939 р.	«Договір про дружбу і державний кордон» СРСР і Німеччини.
осінь 1939 р.	Договори СРСР із країнами Балтії про «взаємну допомогу».
30 листопада 1939 р.	Початок радянсько-фінської війни.
грудень 1939 р.	Виключення СРСР з Ліги Націй.
12 березня 1940 р.	Мирний договір з Фінляндією.
28 червня 1940 р.	Вступ Червоної армії до Бессарабії та Північної Буковини.
серпень 1940 р.	Включення Литви, Латвії й Естонії до СРСР.

Словник термінів

- **Анексія** — загарбання, насильницьке приєднання державою території, що належить іншій державі або народу.
- **Ультиматум** — категорична вимога однієї держави до іншої з обмеженим часом на виконання.
- **Радянізація** — запровадження радянських політичних, економічних і соціальних порядків на нових територіях.
- **Сфера впливу** — територія, де держава прагне переважного політичного або військового контролю.
- **Депортація** — примусове виселення людей з місця проживання.

Відео до практичного заняття

У підручнику рекомендовано фрагмент «Радянська історія» (Галицька Старовина, 06.11.2013).

YouTube: знайти відео за назвою

Посилання, наведене в підручнику

Підсумок практичного заняття

Матеріали підручника показують, що радянська політика 1939–1940 рр. поєднувала таємні домовленості, дипломатичний тиск, ультиматуми, військові дії та подальшу радянізацію приєднаних територій. Для історичного аналізу важливо бачити як послідовність фактів, так і різні способи їх інтерпретації.